

Joan Manuel Pérez Pinya

Golafre aprenent de llengües autodidacte, Gabriel Ferrater va traduir molts llibres al llarg de la seva vida. Molts més dels que mai no arribarem a saber del cert. D'alguns n'hem de donar compte com a suposats treballs abandonats i no ens en resten sinó lleus proves documentals —com ara, segons aporta el marmessor de la seva obra, Jordi Cornudella, el cas de Nova Terra, que va contractar una *Bible for young Christians. The Old Testament* (d'A. M. de Cognac i Rosemary Haughton) per treure-la en català i en castellà. Sabem que l'estiu del 1966 Valverde la va traduir al castellà. Ferrater l'havia de traduir al català, però va fer tard o va plegar a mig fer i el llibre va sortir l'abril del 67 en castellà en la traducció de Valverde i en català en una de Ramon Folch i Camarasa. Per tant, les pàgines traduïdes per Ferrater (l'inici del llibre i tots els salms que conté) van quedar al seu calaix. Val a dir que la mostra de salms seran aviat a l'abast del lector curiós publicats dins el *II Studia Digitalia In Memoriam Gabriel Ferrater* de la revista digital *Veus baixes*. També hi pot haver algun títol més de Dashiell Hammett a banda de l'inventariat aquí o potser el d'unes quantes versions de novel·la policíaca, traduïdes del castellà a l'anglès, per a la casa editorial Weidenfeld & Nicolson (Cabré 2002). Pot ser que de tant en tant se'n recuperi alguna més —com passà amb la traducció d'uns versos de l'alemany Christian Morgenstern posats sobre un catàleg del 1966 sobre la pintura de Todó—, de manera que la seva tasca trobaria un encaix normal entre la llarga tradició al país de poetes traductors per gust, alhora que per escassetat notòria de recursos.

Va traduir per viure. I traduï en tota època d'aquesta vida seva debanada a un ritme intel·lectual frenètic. «Esta vida me la gano traduciendo [...] Para poder ir comiendo necesito traducir siete u ocho horas diarias, si soy capaz de resistirlo.» (Porcel 1967). Segurament, doncs, també hagué de traduir moltíssims textos que, si els sabéssim, semblarien del tot excèntrics als àmbits d'interès en què el tenim capbussat en factuais etapes de la seva biografia, a cops fins a fondàries de coneixement llavors encara inusuals per al país. És a dir que, amb tants anys de dedicació, per força hi ha d'haver molts més títols que els consignats, perquè, com ell mateix suggereix dispersament per les comptades entrevistes que concedí cap al final de la seva vida, de mica en mica, s'hi havia trobat professionalitzat.

Ara, si repassam amb detenció tots els que li vagà de lligar al seu nom, no costa descobrir-hi vincles amb aquelles parcel·les de curiositat intel·lectual que el feien llevar cada matí ben d'hora per treballar: pintura, literatura, lingüística. Així, doncs, en el repertori, no és estrany trobar de la seva mà versions de narratives occidentals del xviii ençà; d'assaig historicocrític sobre literatures, entre altres tantes traduccions d'història, teoria i crítica de l'art, o d'incursions en testimoni de la història política del segle xx o en algun document sociològic massa obsce encara per als costums d'un país d'opèreta sota una dictadura fonamentalista. Fins traduï al català textos de divulgació científica o manuals matemàtics que, en son moment, no va declinar de signar en qualitat de coautor quan Eduard Bonet així li ho proposà, de tan competent com s'hi havia mostrat.

De manera que, a més de ser traductor per al guany, tan necessari, d'unes veges migrades, fou també un d'aquests lectors que tradueixen així que senten l'impuls d'encomanar llibres a molts més lectors. Pel seu domini de l'anglès,

del francès, de l'alemany —amb el temps, molt millorat—, o pel coneixement de llengües que aleshores devien sonar molt exòtiques, com ara el polonès o el suec. Així, fa tot l'efecte de concebre la tasca amb un doble prisma: el de la necessària mantenció —totes les versions que oblidà signar?— i el del treball com un acte d'*actualització* cultural sistemàtica, pròpia d'una seva personalitat enclina a mostrar-se formativament al dia, d'una talla cultural astoradora.

De vegades, amb puntualitat sorprenent. Un exemple: l'any 1964 a Nova York, la Charles Scribner's Sons publica postumament *A Moveable Feast*, i el setembre del mateix any, als obradors de Seix Barral, s'acaben d'imprimir els primers cinc mil exemplars en castellà amb el famós títol *París era una fiesta*, traducció encara vigent i objecte de nombrosíssimes reedicions fins a l'actualitat. Per descomptat que Hemingway ja delectava lectors en castellà d'ençà dels cinquanta i tants.

En definitiva, deixà de signar moltíssim més que tota la feina reconeguda: els casos en què cercava deixar l'empremta del seu nom en títols que significaren aportacions sensibles, o veritables estrenes en terrenys determinats de la cultura hispànica? Un observador n'arriba a pensar això: que les rubricava quan certament significaven una irrupció sense precedents o un cop d'autoritat sobre un camp encara erm, tot sovint a suggeriment propi o en funció de conjunturals interessos lingüístics —en especial, quan actuà com a lector professional i com a director editorial per a la Seix Barral—, i a voltes, a més, afegint-hi prolixes introduccions degudes al seu geni instructiu (recordem-ho: per a Chardelos de Laclos, Manfred Bierwisch o Franz Kafka, entre d'altres). Per això ens llueix tan auroral el seu nom, de vegades fins postumament i a banda dels esmentats, al costat, posem per cas i per fer breu la cita, dels de Witold Gombrowicz, Dashiell Hammett, Samuel Beckett, Peter Weiss, Werner Heisenberg, Ernest Hans Gombrich, Hans Sedlmayr, Noam Chomsky o Leonard Bloomfield, molt abans que fossin referències d'ús comú dins la societat il·lustrada del país.

Si traduï tant al castellà, fou tan sols per una mera qüestió de mercat i laboral. Tanmateix, de quan ja se sentia professor universitari, aquí queden les impagables versions catalanes dels al·ludits Chomsky i Bloomfield. O, d'abans, també al català, la versió d'una obra de referència de Franz Kafka, de la qual s'ha dit, pel que fa a l'ofici desplegat, que significa tota una aposta per «un nou model de llengua literària, moderna i lliure d'artificis» (Corominas i Calders 2007). Els estudis translemics, doncs, tenen aquí tot un camp adobat.

Ara, l'observador, si de cas, s'estranyarà que, gairebé tants cops sols recordat per la seva poesia, el Gabriel Ferrater lector —especialment de poesia anglosaxona—, no deixàs, en el seu llegat traductor, més que algunes peces de Gottfried Benn mig perdudes en una revista d'època (algunes de les quals després van apareixer refetes i millorades dins un manual d'història de la literatura alemanya) o esbossos manuscrits fragmentaris, com si fossin temptatives domèstiques a partir de poemes de Bertold Brecht. Diuen que no llençava mai cap paper. Veurem si els baguls heretats ens desvetllen encara algun arcà.

h1. Poesia

Benn, Gottfried. (1957). [1] «Doce poesías». *Papeles de Son Armadans*, Volum VII, 19. Palma, p. 58-68. [De l'original alemany.]

h2. Prosa de ficció

Baldwin, James (1970). *Nadie sabe mi nombre*. Barcelona: Lumen. (Palabra en el Tiempo; 61) [De l'original anglès.]

Beckett, Samuel (1970). *Murphy*. Barcelona: Lumen (Palabra en el Tiempo; 65) [De l'original anglès, si manejava la primera edició.]

Dolph, Jack [s.d]. *El crimen cabalga la yegua*. Barcelona: Ediciones Gerpla. (El Búho; 8) [De l'original anglès.]

Elsner, Gisela (1965). *Los enanos gigantes: contribución a un estudio*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Formentor) [De l'original alemany.]

Ford, Leslie [s.d].^[2] *Asesinato en Honolulu*. Barcelona: Ediciones Gerpla. (El Búho; 2) [Probablement de l'original anglès.]

Gombrowicz, Witold (1968).^[3] *La seducción*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve; 269) [De l'original polonès, si donam crèdit a la historiografia.]

Hammett, Dashiell (1955). *El saqueo de Couffignal*. Barcelona: Editorial Planeta. (Colección El Búho; 36) [De l'original anglès.]

Hemingway, Ernest (1964). *París era una fiesta*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve; 200) [De l'original anglès.]

Kafka, Franz (1966). *El procés*. Barcelona: Edicions Proa. (A Tot Vent; 119) [De l'original alemany.]

Malamud, Bernard (1968). *Idiotas primero*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Formentor) [De l'original anglès, traduït amb Susana Lugones.]

McCarthy, Mary (1971). *Una vida encantada*. Barcelona: Lumen. (Palabra en el Tiempo; 70) [De l'original anglès.]

Söderberg, Hjalmar (1968).^[4] *El doctor Glas*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve de Bolsillo; 21). [De l'original suec.]

Wood, Leslie (1961 [1952]).² *Uniforme de dolor*. Barcelona: Editorial Planeta. (Goliat; 38) [De l'original anglès.]

h3. Assaig

Sobre llengua

Bierwisch, Manfred (1971). *El estructuralismo: Historia, problemas, métodos*. Barcelona: Tusquets, editores. (Cuadernos Infimos; 19) [De l'original alemany.]

Bloomfield, Leonard (1978).^[5] *El llenguatge*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Víctor Seix d'Estudis de Llengua i Literatura; 2) [De l'original anglès.]

Chomsky, Noam (1970). *La lingüística cartesiana. Un capítol de la història del pensament racionalista*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Víctor Seix d'Estudis de Llengua i Literatura; 1) [De l'original anglès.]

Sobre literatura

Martini, Fritz (1964). *Historia de la literatura alemana*. Barcelona: Editorial Labor. (Literae et Vitae) [De l'original de la desena edició alemanya.]

McCarthy, Mary (1972). *Escrito en la pared y otros ensayos literarios*. Barcelona: Lumen. (Palabra en el Tiempo; 83) [De l'original anglès.]

Weiss, Peter (1969).^[6] *Informes*. Barcelona: Lumen. (Palabra en el Tiempo; 52) [De l'original alemany.]

Sobre art

Cooper, Douglas (1964). *Henri Toulouse Lautrec*. Barcelona: Labor. [De l'original anglès.]

Goldwater, Robert (1964). *Paul Gauguin*. Barcelona: Editorial Labor. [De l'original anglès.]

Gombrich, Ernest Hans (1979). [7] *Arte e ilusión. Estudio sobre la psicología de la representación pictórica*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili. [De l'original anglès.]

Hofmann, Werner (1960). *La escultura del siglo XX*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve/Museo; 146) [De l'original alemany.]

Sedlmayr, Hans (1959). *El arte descentrado. Las artes plásticas de los siglos XIX y XX como síntoma y símbolo de la época*. Barcelona: Editorial Labor. (Publicaciones de Arte Labor) [De l'original alemany.]

Sobre ciències exactes

Bonet, Eduard (1969). [8] *Espais de probabilitat finits*. En col·laboració amb Eduard Bonet. Barcelona: Editorial Lavínia. [Del manuscrit castellà.]

Bonet, Eduard (1978). [9] *Fonaments d'estadística*. En col·laboració amb Eduard Bonet. Barcelona: Editorial Teide. [Probablement d'un manuscrit castellà, també.]

Sobre ciències físiques i experimentals

Heisenberg, Werner (1957). *La imagen de la naturaleza en la física actual*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve; 118). [De l'original alemany.]

Sobre sociologia i política

Palmer, Greta (1953). *La Resistencia de Dios. Aventuras del "Padre Jorge" bajo el dominio soviético*. Barcelona: Luis de Caralt. (La Vida Vivida) [10] [De l'original anglès.]

Poliakov, Leen; Wulf, Joseph (1960). *El Tercer Reich y los judíos. Documentos y estudios*. Barcelona: Seix Barral. (Testimonio). [De la 2a edició alemanya, traduït amb Carlos Barral.]

Rolph, C. H. (1965). [11] *Encuesta sobre la pornografía*. Barcelona: Seix Barral. (Biblioteca Breve; 212). [De l'original anglès.]

h4. Fragmentaris

Brecht, Bertold (1993). [Esbossos autògrafs de versions de poemes]. A: Cornudella, J.; Perpinyà, N. (curadors). *Album Ferrater*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 139-141. (Albums; 3) [De l'original alemany. Inclou «Sonet VIIè» dels Augsburger Sonetten; fragment de «Über die Gedichte des Dante auf die Beatrice»; i «Entdeckung an einer jungen Frau».]

Morgenstern, Christian (?). [12] [Encara inèdits, de l'original alemany.]

Shakespeare, William (1986). *Coriolà (Actes 1 i 2)*. A: Ferraté, Joan (curador). *Papers, Cartes, Paraules*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 203-297. (Sèrie Gran; 10) [De l'original anglès.]

Estudis

Cabré, m.^a àngeles. «La operació de traduir». A: *Gabriel Ferrater*. Barcelona: Edicions Omega, 2002, p. 214-228. (Vidas Literarias)

Calafat, Caterina; Pérez i Pinya, Joan Manuel. «Gabriel Ferrater i les primeres traduccions hispanes de Gottfried Benn». Ponència llegida a la International Conference del Centre for Catalan Studies de la Queen Mary University de Londres el 2-3 de juliol del 2009.

Corominas i Calders, Diana (2007).[13] *Anàlisi de la traducció de l'enuig i la ironia a les versions catalana i castellana de l'obra Unkenrufede Günter Grass: Una aproximació a les divergències d'intensitat*. Treball de fi de màster de recerca Estudis de Traducció: Estratègies i Procediments, dirigit per Pilar Estelrich i Mercè Tricàs. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Departament de Traducció i Filologia. <<http://www.recercat.net/handle/2072/5283>>. [Consulta: 02/08/2009].

Fàbregas, Xavier. «Notes introductòries a les traduccions catalanes de Shakespeare». A: *Miscel·lània Aramon i Serra. Estudis de Llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el setantè aniversari*, I. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1979, p. 181-204. (Estudis Universitaris Catalans; XXIII)

Oliva, Salvador (2007).[14] «Shakespeare en catalán: problemas y soluciones [fragments 1993]». A: Pujol, Didac. *Traduir Shakespeare: Les reflexions dels traductors catalans*. Lleida: Editorial Punctum & Trilcat. (Col·lecció Quaderns; 3)[Consulteu especialment p. 146-149.]

Udina, Dolors. «Gabriel Ferrater, traductor». Ponència llegida a la International Conference del Centre for Catalan Studies de la Queen Mary University de Londres el 2-3 de juliol del 2009.

[1] Sobre aquest particular cal ressenyar la comunicació, encara inèdita, a càrrec de Caterina Calafat i Joan Manuel Pérez, amb el títol *Unas olvidadas primeras versiones de Gottfried Benn en lengua española*, per al VIII Simposio de Traducción Literaria de la Unión de Escritores y Artistas de Cuba (UNEAC), celebrat a l'Havana el novembre del 2005.

[2] Pel que fa al treball de traductor i alguna opinió sobre l'anècdota dels procediments que l'editor Lara li recomanà perquè li fos un feina mínimament rendible —l'equació de les pàgines i els minuts—, val a dir que, per contra, en tots els casos de la col·lecció que sabem segur que va traduir, a la portada hi diu clarament «Novela completa No resumida». Ara caldria saber si això formava part sols d'una estratègia de disseny publicitari de portades i pàgines de crèdits —per ésser que el default textual ja fos una estesa forma d'edició i el lector habituat al gènere n'estàs al cas—; o si directament era, igual que la signatura, una marca de qualitat afegida per la instància traductora. En tot cas, Ferrater resta involucrat en la mena d'edició —completa, no resumida— de què adverteix la portada.

[3] Gombrowicz, Witold. *Pornografía*. Barcelona: Editorial Seix Barral, 2002. (Biblioteca Formentor)

[4] Sembla que podria haver-se'n fet una edició anterior. Barcelona: Gráficas Diamante: Seix Barral, 1967.

[5] És a dir, recuperada pòstumament.

[6] Posteriorment editat a Madrid: Alianza Editorial, 1974. (Libro de Bolsillo; 526)

[7] Edició pòstuma. I reedició a Barcelona: Editorial Debate, 2003. (Biblioteca Gombrich)

[8] Hi actua únicament com a traductor i assessor d'especialitat lingüística en el camp de la matemàtica, però Bonet va decidir que el seu nom sortís al costat del propi a la portada. Vegeu Bonet, Eduard. *Gabriel Ferrater i Robert Musil: entre les ciències i les lletres*. Barcelona: Residència d'Investigadors CSIC-Generalitat de Catalunya 2009, p. 474.(Publicacions de la Residència d'Investigadors; 35)

Sembla que hi ha una segona edició per Editorial Teide, 1975.

[9] Segons la font Agencia Española del ISBN: **84-307-7349-5**. Sembla que hi ha versió castellana del mateix any: *Fundamentos de estadística*. Barcelona: Editorial Teide, 1978. [ISBN 84-307-7350-9; 978-84-307-7350-3].

[10] Algunes fonts intitulen la col·lecció «La Torre de Marfil».

[11] Rolph, C.H. (ed.). Amb assaigs de Lord Birkett, Herbert Read, Geoffrey Gorer, Donald Soper, Robert Gosling i Denys Rutledge.

[12] Segons Cornudella a Moret, Xavier (2006). «El món de Gabriel Ferrater». A: *El País* (16 febrer), p. 2 del «Quadern».

[13] S'hi afirma, pel que fa a l'ofici de la traducció de Ferrater, en un moment de la nota 22: «Gabriel Ferrater (que va apostar per un nou model de llengua literària, moderna i lliure d'artificis, en una traducció d'*El procés* de Kafka de 1966 que encara avui és considerada, per molts, una obra de referència) [...]», p. 22.

[14] Reproduït de González Fernández de Sevilla, José Manuel (1993) (ed.). *Shakespeare en España. Crítica, traducciones y representaciones*. Alacant: Universidad de Alicante; Saragossa: Libros Pòrtico, p. 199-202, 209 i 210-215.

